

Oponentský posudek disertační práce Lucie Novákové *Biolog a filosof Zdeněk Neubauer. Studie k intelektuální biografii*

(studijní program Filozofie a dějiny přírodních věd)

Za téma své disertační práce si autorka zvolila, „*osobnost a dílo českého biologa a filosofa Zdeňka Neubauera v dobových vědeckých a společenských kontextech, ve vybraných aspektech, a soustředěný převážně na období od počátku jeho vědecké činnosti do devadesátých let*“. S ohledem na takto ohlášený předmět výzkumu, musím jako oponent, jehož „*povinností je vypracovat posudek objektivně a na základě aktuálních poznatků v daném oboru a oznámit podjatost či střet zájmů ve vztahu k autorovi práce*“, nejprve sdělit následující:

Do jakého vědeckého oboru vlastně intelektuální biografie patří? Jak se exemplárně ukazuje na případu zde zkoumané osobnosti českého biologa a filosofa Zdeňka Neubauera a jeho celoživotního díla, jde o obor dosti nestandardní, svou povahou bytostně multidisciplinární a musím se přiznat, že vlastně přesně nevím, jaké aktuální poznatky a ve kterém oboru by měly být základem tohoto mého posuzování. Je tím oborem biologie? Filosofie? K objektivnímu posouzení příspěvku díla Zdeňka Neubauera do současné biologie, mi chybí potřebná kvalifikace (na PřF UK jsem vystudoval organickou chemii a titul RNDr jsem získal za práci zabývající se sacharidy). Stejně tak je to ostatně u mne i s filosofií. I tento obor jsem absolvoval na FFUK, ale osud tomu chtěl, že jsem se jím nikdy, aspoň způsobem dnes na univerzitách praktikovaným, nezabýval. Habilitoval jsem v oblasti věd politických, velký doktorát mám v oboru mezinárodního práva veřejného, léta jsem pracoval v české diplomacii a nyní vedu Program Václava Havla pro lidská práva a demokracii na jedné americké univerzitě.

Moje základní kvalifikace pro posouzení této práce – a také důvod proč jsem roli oponenta disertační práce Lucie Novákové bez váhání přijal – je jiná. Zdeněk Neubauer byl mým celoživotním přítelem, byl jsem mu po boku po víc než čtyři desetiletí a odvažuji se říci, že jsem ho dobře znal. Od počátku sedmdesátých let do konce jeho života jsme spolu vedli filosofický dialog, studovali řečtinu, četli klasická díla evropské literatury, zúčastňovali se všemožných intelektuálních aktivit „paralelní polis“ let sedmdesátých a osmdesátých. V tomto smyslu se mohu prohlásit ta kompetentního „neubauerologa“ a přiznat se ve vztahu k autorce této dizertace k určité „podujatosti“. Při posuzování toho, co zde napsala o životě a díle osoby, která mi byla velice blízká, s níž jsem prožil svá nejdůležitější duchovní dobrodružství a jejíž pomocí jsem byl s to v rámci možností kultivovat své vlastní myšlení, zkrátka nemohu být nezaujatý. A proto musím předem dát toto varování: to, co zde dále napíšeš a jak tuto práci ohodnotíš, nebude určitě dostatečně vědecké, ale naopak bude ryze osobní, tedy nikoli objektivní, ale subjektivní.

Hned na úvod své práce Lucie Nováková si jasně uvědomuje problematičnost svého projektu. Není její plán podat materiálovou studii k intelektuální biografii Zdeňka Neubauera - „*shromáždit co nejvíce informací, co nejpřesněji je systematizovat a analyzovat*“ - již předem odsouzen k neúspěchu? Ostatně, jak sama napsala: „*Hlavní obtíž při systemizaci díla Zdeňka Neubauera spočívá v tom, že je to nesplnitelný úkol*“. Pro tento svůj ne příliš optimisticky znějící

soud, který předem nad prací, do níž se právě pouští, vynáší, uvádí celkem pět, společného jmenovatele majících důvodů.

Prvním z nich rozsah a charakter Neubauerova písemného odkazu. Ten, kdo se jej pokouší systematizovat, je konfrontován s obrovským množstvím textů, jejich náčrtů, stále se měnících verzí, fragmentů, poznámek, komentářů, komunikací s partnery, uchovaných jednou v písemné jindy v elektronické podobě, nových a nových Neubauerových myšlenkových návratů a sebeinterpretací. Lucie Nováková si uvědomuje, že ve snaze si materiály, k nimž se postupně dostává, nějak rozumně uspořádat se točí v jakémsi podivném hermeneutickém kruhu. Je pochopitelné, že toho, kdo k Neubauerovu písemnému odkazu přistupuje s cílem, jež si ona vytyčila, musí z toho všeho jímat závrať. S tím těsně souvisí i druhá obtíž, na který Lucie Nováková naráží: takřka nekonečná variabilita Neubaerových textů, znovu a znovu upravovaných, reeditovaných a do světa rozesílaných. Třetí obtíž vidí Lucie Nováková v žánrové rozrůzněnosti a s tím související „obraznosti“ Neubauerova písemného odkazu. Na jednom konce spektra zde máme texty biologické, psané jazykem exaktním, typickým pro zprávy o vědeckém výzkumu, na druhém konci nejen filosofické eseje a zamyšlení, ale i produkty Neubaerovy fantazie, jeho báchorky, proroctví a mýtická vyprávění. Mnohé Neubaerovy texty jsou veskrze poetické a imaginativní, podávající spíše zprávu o vnitřním životě autorově, než o objektivním stavu světa, ve kterém se nacházel, a tak vybočují z rámce toho, co se za filosofii, aspoň tu pěstovanou na univerzitách, běžně považuje. Čtvrtou obtíží je podle Novákové členění Neubauerova díla. Logicky se nabízí členění chronologické, od raných textů z let šedesátých, přes věk zralosti po období, kdy Neubauerovi ubývaly fyzické síly, pomalu odcházel, ohlížel se za svým životem a bilancoval. Problém chronologického členění je dle Novákové zřejmý a plyne z toho, co již bylo výše řečeno. Neubauer se ke svým tématům sice dostával v určitém časovém sledu a v tomto pořadí o nich přemýšlel a psal. K tomu, k čemu jednou dospěl, se ale stále znovu a znovu vracel. Svě závěry činil svým novým východiskem, jeho vlastní odpovědi se mu stávaly novými otázkami. Svět jeho myšlení se proměňoval v toku dějinného času a Neubauer, usilující porozumět dění, do něhož byl osudem vržen a jehož byl součástí, stále psal a psal, přednášel, komunikoval s přáteli - a vršil a vršil. Poslední obtíží pak pro Lucii Novákovou byla Neubauerova osobnost. Kdo vlastně byl? Exaktní vědec-biolog, filosof, bigotní katolík modlící se každodenně hodinky Římského breviáře, nietzschovec, astrolog a vykladač tarotových karet, mýtolog, básník, polymath a polyglot, renezanční člověk, infantilní excentrik či dokonce byl, jak je vnímán některými dnešními exaktními vědci - pavědec a tak trochu šarlatán či intelektuální podvodník? Krom oné poslední verze, již ještě za Neubauerova života šířili třeba členové Českého klubu skeptiků Sysifos, která pro Lucii Novákovou (a ani pro mne) v žádném případě nepřichází v úvahu, na všech dalších zde uvedených charakteristikách Neubaerovy osobnosti po mém soudu určitě něco je. Klíčová otázka tohoto mého oponentského posudku tedy zní takto: Jak se se všemi svými výše uvedenými obtížemi Lucie Nováková ve svém, podle svého vlastního přiznání také tak trochu sysifovském úsilí o „kvalitativní výzkum s co největší možnou objektivitou“ (který prohlašuje za svou „základní metodologii“ při zkoumání intelektuální biografie Zdeňka Neubauera), dokázala vyrovnat?

Svůj průzkum světa Zdeňka Neubauera Lucie Nováková rozdělila do deseti kapitol, kombinujíc přístup chronologický s tématickým. První kapitola pojednává o Neubauerově rodině a dětství. Seznamuje nás se elementárním faktem, který měl spoluurčovat i celý jeho další život: s jeho tělesným defektem a omezeními, které pro něj z nich od momentu narození vyplývaly. Druhá kapitola je věnována Neubauerovu studiu v socialistickém Československu, pobytu ve Švýcarsku, kde našel svůj dočasný domov u své tety pracující v jedné mezinárodní organizaci a

pak stipendijnímu pobytu v Mezinárodní laboratoři pro genetiku a biofyziku v Neapoli, kam se dostal po úspěšném absolvování studia biologie na pražské Karlově univerzitě. Třetí kapitola se zabývá klíčovým textem Neubauerova raného období: *Zamyšlení nad vědou a filosofií*, jež Neubauer podal jako svoji diplomovou práci, když vedle biologie studoval na Karlově univerzitě také filosofii. Čtvrtá kapitola referuje o Neubauerově vědecké práci po návratu z Neapole v roce 1970 – o tom, jak zkoumal určité třídy bakteriálních kolonií na katedře mikrobiologie PřF UK. Pátá kapitola je věnována jeho dlouhodobým kontaktům a korespondenci se slovenským biologem Ladislavem Kováčem. Šestá kapitola opouští Neubauerovu vědeckou dráhu a pokouší se reflektovat v jeho díle křesťanské motivy. Sedmá kapitola se zabývá Neubaerovými pražskými setkáními a komunikací se slavným francouzským filosofem Paulem Ricoerem, která podle Neubauerových slov měla zásadní vliv na jeho myšlení. Osmá a devátá kapitola pak popisují Neubauerovu činnost v osmdesátých letech, po té co se rozhodl své místo na katedře mikrobiologie kvůli neutěšené politické situaci opustit – rodina jeho sestry Kamily byla v permanentním hledáčku Státní bezpečnosti a její manžel, Neubauerův švagr Václav Benda byl za svou „protistání“ činnost ve vězení a i on sám se v důsledku toho ocitl na seznamu proskribovaných. Osmá kapitola rozebírá Neubauerovu činnost v rámci disidentské „paralelní polis“. Předmětem deváté kapitoly jsou Neubauerovy přednášky a s nimi související publikace v rámci tzv. „šedé zóny“, polooficiálních, to jest komunistickým režimem ostře sledovaných, ale tolerovaných vědeckých či náboženských aktivit. Závěrečná desátá kapitola již mapuje počátky Neubauerovy činnosti v porevolučním období. Zabývá se jeho polemikou se scientismem, hledá souvislost mezi Neubauerovými myšlením a tehdy zřetelnými globálními trendy, které Neubauer sledoval léta před tím, než se díky pádu komunismu situace v naší zemi konečně otevřela, což mu umožnilo prezentovat svůj dlouhodobě promyšlený a rozpracovávaný koncept eidetické biologie i širší vědecké veřejnosti. Nováková zařadila i několik příloh, které si v pro potřebu svých výzkumů vytvořila: aktuálně dostupnou Neubauerovu bibliografii; základní informace o sekundárních zdrojích - jinými slovy o dnes existujících, byť možná ne snadno dostupných textech Neubauerem ovlivněných a jeho duchovním odkazem se tak či onak zabývajících; informace o archivech, které sama prohledávala, v nichž lze jeho odkaz nadále studovat; informace o edičních počinech s Neubauerem duchovně spřízněných a jemu nakloněných nakladatelů, kteří dnes jeho spisy vydávají a neubaerovskou tematikou se v posledních desetiletích systematicky zabývali a i nadále zabývají.

Co tedy jako ustanovený oponent mohu o celé věci říci? Nejprve tedy nedostatky: jednotlivé kapitoly se od sebe žánrově dosti odlišují a práce tak celkově působí dosti nevyváženě. Důvodně bych se obával, že by ve své stávající podobě u knižních vydavatelů určitě neobstála. Tam, kde je čtenář zván, aby se seznámil s Neubauerem rigorózním vědcem, s jeho působením mezi kolegy biology, má možnost poměrně podrobně sledovat, jak pracoval a jak své výsledky vyhodnocoval a prezentoval. Naopak třeba kapitoly, které se týkají Neubauerova působení v 80. letech ve světě „paralelní polis“ či v rámci komunistickým režimem tolerovaných polooficiálních institucí jsou myšlenkově dosti chudé a je v nich spousta prázdných míst volajících po doplnění. Spokojují se s prostými výčty jednotlivých Neubauerových aktivit a vlastními obsahy jeho typicky neubaerovsky emotivních, ale do hloubky zasahujících sdělení (tím, co Neubauerovi zjednávalo davy oddaných posluchačů), se nezabývají.

Co též postrádám a co možná o to více bude chybět zejména mladším čtenářům, kteří práci Lucie Novákové vezmou do ruky aniž by zažili historickou epochu a proměny časů, za nichž se Neubauerův život odehrával, je právě reflexe na tento historický, to jest společensko politický horizont a jeho vliv na Neubauerovo konání a přemýšlení – zlá padesátá léta jeho

dětství a dospívání; ve srovnání s tím „zlatá léta šedesátá“, kdy se československá společnost pomalu probouzela z noční můry stalinismu, ukončená rokem událostmi roku 1968, která Neubauera zastihla v Neapoli a on se rozhodoval zda emigrovat či se vrátit domů; normalizační období let sedmdesátých, kdy svobodný univerzitní život hynul na úbytě a Neubauer musel jako mnoho dalších (včetně mě) přemýšlet o nějakých alternativních životních možnostech a spolu s ostatními podobně postiženými se na soukromých bytových seminářích „utěšovat filosofií“; disidentská léta osmdesátá, kdy se Neubauer dobrovolně vydal na dráhu domácího dělníka-programátora ve výrobním podniku Svazu invalidů a svým jedinečným způsobem, v první řadě prostřednictvím svých vazeb na bratry Havly, Ivana a Václava, vstoupil i do nepolitické politiky; a konečně doba po roce 1989, kdy listopadová sametová revoluce nám všem zásadním způsobem změnila život a poslala na nové cesty: Neubauer se mohl vrátit na univerzitu, stát se v rychlém sledu nejprve docentem a pak profesorem a na čas převzít roli vedoucího katedry katedry filosofie na Přírodovědecké fakultě UK - a dostat se tak do hledáčku autorky disertační práce Lucie Novákové.

A jaké jsou tedy přednosti této práce? Jsem hluboce přesvědčen, že přes veškeré vady na kráse jejího díla si Lucie Nováková zaslouží velkého ocenění již za to, že se do tak nesnadného a ošemetného úkolu, jakým intelektuální biografie Zdeňka Neubauera vůbec pustila. I když se s Neubauerem seznámila a do svého výzkumu se pustila v době, kdy Neubauerova životní pouť se blížila ke svému konci, prokázala schopnost zorientovat se v celém prostoru jeho myšlení a vstoupit do kritického dialogu s ním. To, co do své disertační práce vložila, představuje těžko docenitelný základ a zdroj informací pro kohokoli, kdo se dnes chce a v budoucnosti bude chtít životním příběhem a duchovním odkazem tohoto originálního českého myslitele vážně zabývat. Shromažďování údajů jí, jak na úvod své práce píše, zabralo několik let života. Prochodila všechny dostupné archivy, oslovila každého, kdo mohl k věci jejího výzkumu podat své osobní svědectví. Vše, co se k ní dostalo, kriticky analyzovala a řadila do smysluplných souvislostí. Tím splnila svůj cíl - postavit základ k další stavbě, jinými slovy, jak sama napsala: „*ukotvit možnost pro další badatelskou a interpretační práci.*“ Z tohoto důvodu jako oponent hodnotím práci Lucie Novákové *Biolog a filosof Zdeněk Neubauer. Studie k intelektuální biografii* navýsost pozitivně a jednoznačně a bez váhání ji doporučuji v disertačním řízení k obhajobě.

Doc. RNDr Martin Palouš, PhD

Ředitel Programu Václava Havla pro lidská práva a demokracii na Škole pro mezinárodní vztahy a veřejné záležitosti na Floridské mezinárodní univerzitě

